

Stappenplan

Alcoholbeleid en sportverenigingen in de praktijk

Colofon

Auteur: Rianne Honigh-de Vlaming (Academische werkplaats AGORA)

Eindredactie: Cobi Izeboud (GGD Noord- en Oost-Gelderland)

Adviezen: Bert de Weerd en Peter van der Kemp (gemeente Ermelo)

Juli 2013

© Academische werkplaats AGORA, een samenwerkingsverband van GGD Noord- en Oost-Gelderland en Wageningen Universiteit.

Overname van gegevens is toegestaan, mits voorzien van bronvermelding.

Dit onderzoek is mogelijk gemaakt door een subsidie van het programma Academische Werkplaatsen Publieke Gezondheid van ZonMw.

1.	Kansen voor alcoholbeleid jeugd in de sport	2
	Leeswijzer	3
	Meer informatie, advies en ondersteuning	3
2.	Stap 1: Doelen en bestuurlijk draagvlak	4
	Doelgroep	
	Doelen	
	Bestuurlijk draagvlak	
	Stap 2: Afstemming met collega's	6
	Ondersteuning gemeente	
	Stap 3: Een gezamenlijke startbijeenkomst	7
	Agenda	
	Stap 4: In gesprek met de vereniging	9
	Alcoholbeleid	
	Uitvoeringsafspraken	
	Stap 5: Communicatie en PR	11
	Stap 6: Continuëren en evalueren	11
	Bijlagen	12
	Bijlage 1 Wettelijke DHW-verplichtingen sportverenigingen	13
	Bijlage 2 Voorbeeld huisregels	14
	Bijlage 3 Keuzelijst Uitvoeringsafspraken	15
	Bijlage 4 Voorbeeldconvenant	19
	Bijlage 5 Achtergrondinformatie alcohol en sportverenigingen	20
	Bijlage 6 Overzicht landelijke en regionale sportorganisaties	21
	Bijlage 7 Verantwoording voor totstandkoming stappenplan	26

1. Kansen voor alcoholbeleid jeugd in de sport

De gemeenten in de regio Noord- en Oost-Gelderland voeren sinds een aantal jaren een actief beleid rondom alcoholmatiging bij jeugd. Dit heeft geleid tot activiteiten gericht op jongeren, hun ouders en volwassenen in hun omgeving. Een aantal gemeenten heeft ook contact gehad met sportverenigingen. In samenwerking met de Verslavingszorginstantie¹ en de GGD zijn onder andere IVA-cursussen (Instructie Verantwoord Alcohol schenken) en bijeenkomsten gegeven en zijn voorlichtingsmaterialen in de vorm van posters, flyers en artikelen voor in het clubblad verspreid. De gemeenten ervaren echter dat er nog winst te maken is binnen de sportverenigingen.

Alcoholbeleid roept bij sommige sportverenigingen met een eigen kantine weerstand op, omdat inkomstenverlies wordt gevreesd. Dit veronderstelde verlies is soms een drempel voor gemeenten om over het alcoholbeleid in gesprek te gaan. Na bezuinigingen in de sport willen zij sportverenigingen niet verder duperen. Toch vinden gemeenten alcoholbeleid binnen verenigingen belangrijk en zijn er nu ook ontwikkelingen die goede kansen bieden om dit beleid vorm te geven. Deze ontwikkelingen zijn:

- Gewijzigde Drank- en Horeca Wet (DHW): een eerste ontwikkeling is de nieuwe Drank- en Horecawet, per 2013, waarin wijzigingen zijn opgenomen die relevant zijn voor gemeenten en sportverenigingen. Het is strafbaar geworden als jongeren onder de 16 jaar in het bezit van alcohol zijn. De wet draagt gemeenten op per 2014 een verordening vast te stellen rond paracommerciële organisaties, waaronder sportverenigingen. Daarin staan onder andere schenktijden voor sportkantines. Ook kan de gemeente prijsacties en happy hours aan banden leggen. Tot slot is de gemeente nu verantwoordelijk voor het toezicht en de handhaving. Deze ontwikkelingen rond de nieuwe DHW kunnen aanleiding zijn om sportverenigingen te informeren en/of te betrekken.
- Leeftijdshoging: vanaf 2014 wordt de leeftijd om zwak-alcoholhoudende dranken te mogen kopen en in bezit te hebben, verhoogd van 16 naar 18 jaar. De invoering van de leeftijdshoging zal sportverenigingen verplichten hun alcoholbeleid aan te passen. Dit kan bij verenigingen leiden tot behoefte aan informatie, over eigen en gemeentelijk beleid.
- Nota lokaal gezondheidsbeleid: ten derde stellen de gemeenten in 2013 de nota lokaal gezondheidsbeleid op en de bijbehorende uitvoeringsplannen. Dit stappenplan Alcoholbeleid en sportverenigingen en hieruit voortvloeiende activiteiten kunnen in het uitvoeringsplan worden opgenomen.

De sportverenigingen dienen dus te zorgen voor naleving van de DHW, inclusief de wijzigingen. Hun beleid rond alcoholgebruik kan zo bijdragen aan gezonde, fitte sporters. Daarnaast heeft dit beleid positieve effecten op het gedrag langs de lijn, en op het veilig naar huis rijden.

¹ In Apeldoorn, Brummen, Elburg, Epe, Ermelo, Harderwijk, Heerde, Lochem, Nunspeet, Oldebroek, Putten, Voorst en Zutphen is de verslavingszorginstelling Tactus. In Aalten, Bronckhorst, Berkelland, Doetinchem, Montferland, Oost Gelre, Oude IJsselstreek en Winterswijk is dit IrisZorg.

Leeswijzer

Dit stappenplan voor gemeenten biedt handvatten om samen met sportverenigingen tot breed gedragen afspraken rondom verantwoord alcoholbeleid te komen. Deze afspraken moeten vervolgens resulteren in een *actief* alcoholbeleid binnen sportverenigingen. Het stappenplan bestaat uit zes stappen.

Het stappenplan adviseert niet over de invoering van de nieuwe DHW. Voor meer informatie over de nieuwe DHW verwijzen we naar:

- a) Handreiking Drank- en Horecawet gemeenten (VWS, juni 2012)
- b) Gemeentelijke of regionale verordening nieuwe Drank- en Horecawet in de Achterhoek, Stedendriehoek en Noord-Veluwe

De bijlagen bij dit stappenplan bevatten hulpmiddelen die gebruikt kunnen worden in de contacten met sportverenigingen. Daarnaast ook achtergrondinformatie.

Meer informatie, advies en ondersteuning

Voor advies, materialen en ondersteuning tijdens alle stappen van dit stappenplan kan de gemeente contact opnemen met:

IrisZorg, Renate Elfrink, 088 606 26 05, r.elfrink@iriszorg.nl

Tactus, Jose Eekhuis of Cuny de Leeuw, 0570 667 200, j.eekhuis@tactus.nl

GGD Noord- en Oost-Gelderland, Cobi Izeboud, 088 443 32 15, c.izeboud@ggdnog.nl.

Stap 1: Doelen en bestuurlijk draagvlak

Het is belangrijk om als beleidsmedewerker eerst zelf de doelgroep en doelen voor het alcoholbeleid binnen sportverenigingen te bepalen. Zo ken je de gemeentelijke inzet waarmee je het contact met de verenigingen aan gaat. Veel sportverenigingen denken bij de gemeente aan hun vergunningaanvraag en verplichte alcoholbestuursreglement. Dat is echter enkel een eerste, wettelijke, stap. Deze is belangrijk, maar het verhaal is niet af als dit goed geregeld is. Waar het ook om gaat is *de uitvoering van dit alcoholbeleid*: hoe brengt de sportvereniging haar (papieren) beleid in de praktijk richting barvrijwilligers, coaches, trainers, jeugdleiders en jeugd, nu en in de komende jaren.

Doelgroep

Bepaal allereerst op welke verenigingen je je wilt richten en waarom. Alle verenigingen? Alleen verenigingen met een eigen kantine of met veel jeugdleden? Verenigingen waarvan bekend zijn dat er avonden zijn met veel alcohol?

Doelen

Bij de formulering van de doelen is het goed om onderscheid te maken tussen:

- a) De wettelijke kaders voor sportverenigingen (bijlage 1)
- b) Huisregels zoals vaak beschreven in het alcoholbestuursreglement (bijlage 2). De huisregels zijn de basis en kunnen worden aangescherpt en uitgebreid om te komen tot het alcoholbeleid - op papier - in de vereniging.
- c) Uitvoeringsafspraken voor de naleving van het alcoholbeleid. Als sportverenigingen deze afspraken maken en naleven kun je spreken van een *actief* alcoholbeleid. De Keuzelijst Uitvoeringsafspraken staat in bijlage 3, stap 4 gaat hier verder op in.

Op basis van het onderscheid tussen beleid op papier én beleid in de praktijk kunnen gemeentelijke doelen worden geformuleerd. Bijvoorbeeld:

- Uiterlijk (datum) heeft 80% van de verenigingen aangegeven aan de slag te willen met het alcoholbeleid.
- Medio 2014 heeft 80% van deze verenigingen uitvoeringsafspraken opgesteld, die in seizoen 2014/2015 worden uitgevoerd.
- Medio 2015 evalueren gemeenten en de verenigingen de uitvoering van hun alcoholbeleid en zorgen voor continuering in het nieuwe seizoen.

Dit zijn de hoofddoelen. Aan de uitvoeringsafspraken kunnen subdoelen worden verbonden, bijv. alle jeugdleiders weten dat zij een voorbeeldrol hebben tegenover de jonge spelers. Deze doelen kunnen met sportverenigingen worden bepaald via de Keuzelijst Uitvoeringsafspraken, zodat ze door de vereniging worden gedragen.

Bestuurlijk draagvlak

Het is raadzaam om het college van B&W en de raadscommissie tijdig te informeren over het plan t.a.v. alcoholbeleid binnen sportverenigingen. Het is goed de informatie te beginnen met de reden voor het plan, namelijk jong alcoholgebruik en de gevolgen hiervan. Dat kan draagvlak scheppen voor het plan dat je daarna toelicht. Mogelijk is besluitvorming nodig. De Verslavingszorginstantie en de GGD kunnen hierbij ondersteuning bieden.

Voor het behoud van bestuurlijk draagvlak is het aan te raden regelmatig te informeren over de voortgang en waar mogelijk bestuurders te betrekken.

Een convenant

Soms sluiten gemeenten met verenigingen een convenant af, om hun intentie zich in te zetten voor een goed alcoholbeleid kracht bij zetten. Een dergelijk convenant gaat vooraf aan beleid en concrete uitvoeringsafspraken.

Een andere mogelijkheid is een convenant met enkele huisregels en uitvoeringsafspraken die alle sportverenigingen die dit ondertekenen, zullen hanteren. Een nadeel bij een dergelijk convenant is dat 'water bij de wijn' wordt gedaan en de afspraken beperkt en minder concreet zijn. Het kost bovendien de verenigingen vrij veel tijd tot een gezamenlijke convenanttekst te komen, waardoor daarna onbewust het idee kan ontstaan dat het werk is gedaan. Terwijl duidelijke uitvoeringsafspraken met verenigingen nog dienen te worden opgesteld.

Het convenant kan ook opgesteld worden nadát met verenigingen de uitvoeringsafspraken zijn gemaakt. Dan staat in het convenant de intentie om actief met alcohol aan de slag te gaan, met als bijlage de uitvoeringsafspraken die met elke vereniging afzonderlijk zijn gemaakt.

De afspraken met verenigingen kunnen natuurlijk ook op papier, in verslagen, worden gezet. Een convenant heeft als voordeel dat afspraken minder vrijblijvend zijn als ze ondertekend worden, de inzet duidelijk naar buiten wordt gebracht en het verenigingen positieve publiciteit levert.

Een gemeente bepaalt zelf of en zo ja, tot welk soort convenant ze wil komen.

Een voorbeeldconvenant is opgenomen in bijlage 4, met de volgende onderdelen:

- a) Intentie van de vereniging en de gemeente om zich voor een goed alcoholbeleid in te zetten
- b) Afspraak om het alcoholbeleid en de daarbij behorende uitvoeringsafspraken in de praktijk tot uitvoer te brengen.
- c) De ondersteuning van de gemeente hierbij.

De uitvoeringsafspraken worden als bijlage, per vereniging, aan het convenant toegevoegd.

Stap 2: Afstemming met collega's

Alcoholbeleid bij sportverenigingen overlapt onder andere de beleidsdomeinen volksgezondheid, sport, jeugd, openbare orde & veiligheid, APV en bijzondere wetten, vergunningverlening en handhaving. Het is essentieel om de activiteiten richting sportverenigingen af te stemmen met collega's uit de andere domeinen, vooral met de collega sport en de collega die zich bezig houdt met de nieuwe DHW en/of handhaving. Stap 1 kan ook samen met collega's worden genomen, draagvlak groeit als mensen tijdig worden geïnformeerd en mee kunnen bepalen.

Bespreekpunten zijn bijvoorbeeld:

- Wat speelt er momenteel?
- Welke contacten met sportverenigingen zijn er of zullen er komen?
- Wat zijn de actuele subsidieregelingen? Welke subsidies staan onder druk?
- Wat staat in de verordening paracommercie over schenktijden en prijsacties?
- Hoe is de stand van zaken rond de vergunningen en het bijbehorende alcoholbestuursreglement, incl. huisregels?
- Hoe is de stand van zaken rond handhaving richting sportverenigingen?

Door samen te werken en taken te verdelen kan tijd en financiën zo efficiënt mogelijk worden benut en kan gebruik worden gemaakt van bestaande netwerken.

Mogelijk kan intern worden aangesloten bij bestaand overleg, rondom de nieuwe DHW, lokaal gezondheidsbeleid, sport of alcoholmatiging. Bij dit werkoverleg zou, incidenteel of structureel, kunnen aansluiten: de Verslavingszorginstantie, de GGD, een combinatiefunctionaris, de buurtsportcoach of de lokale sportraad.

Ondersteuning gemeente

Bedenk wat de gemeente kan bieden aan de verenigingen. De Verslavingszorginstantie en de GGD kunnen de gemeente hierbij ondersteunen.

Voorbeelden van het mogelijke aanbod van de gemeente:

- De Keuzelijst Uitvoeringsafspraken (bijlage 3).
- Voorbeeldhuisregels (bijlage 2).
- Positieve PR: artikelen in de lokale krant, op de gemeentepagina en de website van de gemeente.
- Informatie over de nieuwe wet, het gemeentelijk beleid en de handhaving.
- Voorbeeldartikelen voor het clubblad of de clubwebsite en voorlichtingsmateriaal zoals posters, flyers, bierviltjes en drinkflesjes/bidons met een logo.
- Volledige of gedeeltelijke financiering van IVA-cursussen en andere voorlichtingsbijeentkomsten, als de gemeente dit inkoop bij Tactus/IrisZorg.

De Instructie Verantwoord Alcohol schenken (IVA)

Als er alcoholhoudende drank wordt geschonken moet er altijd een leidinggevende aanwezig zijn die in het bezit is van de verklaring Sociale Hygiëne, een beoogd leidinggevende waarvan de aanvraag hiervoor door de gemeente is bevestigd, of een barvrijwilliger die een IVA heeft gevolgd. Omdat barvrijwilligers elkaar in een rooster afwisselen, volgen zij vaak allen de IVA. De Verslavingszorginstantie kan IVA-cursussen verzorgen. De uitwisseling tussen de barvrijwilligers en bespreking van de situaties die zij tegenkomen, is zeer waardevol. Dit ontbreekt in de online IVA-cursus van NOC*NSF.

Stap 3: Een gezamenlijke startbijeenkomst

Een gezamenlijke startbijeenkomst voor meerdere sportverenigingen is geschikt om het thema alcoholbeleid en sportverenigingen te introduceren. Doelgroep zijn in ieder geval de bestuursleden en personen die verantwoordelijk zijn voor de kantine, als mogelijk ook jeugdtrainers, trainers, coaches en barvrijwilligers.

De doelen voor de bijeenkomst zijn:

- Bewustzijn creëren over de schadelijke gevolgen van alcohol voor jongeren.
- Informatie over de gemeentelijke doelen en de stappen die de gemeente gaat zetten rond alcoholbeleid binnen sportverenigingen.
- Door middel van een discussie bewustzijn creëren over de mogelijkheden voor sportverenigingen om bij te dragen aan alcoholmatiging.
- Als de gemeente een convenant met verenigingen wil sluiten, kan dat hier ter sprake worden gebracht.

Praktische punten van deze startbijeenkomst:

- Misschien is aansluiting bij bestaand overleg handig, zoals het sportcafé, de sportraad, de sportkoepel of een overleg met alle voetbalverenigingen.
- Welke sportverenigingen wil je tegelijk uitnodigen. Je kunt bijv. kiezen voor alle voetbalverenigingen of voor alle sportverenigingen met veel jeugd. De keuze hangt af van het aantal verenigingen en wat werkbaar is binnen het budget, opzet, ruimte, etc.
- Maak de bijeenkomst niet te groot, bijv. niet één bijeenkomst voor alle sportverenigingen in de regio Noord-Veluwe. Bij een groot overleg identificeren verenigingen zich minder met het thema en is het makkelijker om af te zeggen.
- Het kan een idee zijn om aandacht te besteden aan de gemeentelijke handhaving en de verordening paracommercie. De kunst is dan om het kort te houden.
- Nodig bestuursleden of eindverantwoordelijken voor de kantine op naam uit.
- Zorg evt. voor bekende en/of aansprekende gastsprekers, bijv. een ervaringsverhaal over te veel alcohol en sport.

Agenda

- 19.00-19.30 Inloop koffie & thee
- 19.30-19.35 Welkom van de wethouder
- 19.35-19.55 Jongeren en alcohol – informatie van Verslavingszorg of GGD, inclusief vragen stellen
- 19.55-20.30 Alcoholbeleid en sportverenigingen - aan de hand van stellingen in gesprek over beleid en praktijk
- 20.30-20.50 Pauze
- 20.50-21.05 Plan gemeente m.b.t. alcoholbeleid en sportverenigingen, evt. convenant, en vervolgspraken (gesprek per vereniging)
- 21.05-21.15 Afronding

Alcoholvrije cocktail

Een onderdeel over de nieuwe DHW is een extra agendapunt, van 20 – 30 minuten. Inhoudelijk past het na Jongeren en alcohol, en begint het dus om 19.55 uur.

Alcoholbeleid en inkomsten

Er is weinig onderzoek gedaan naar de inkomsten van alcoholverkoop binnen sportverenigingen en de financiële gevolgen van een gematigd alcoholbeleid (bijlage 5).

Uit onze gesprekken met sportverenigingen komt naar voren dat de vrees voor inkomstenderving als gevolg van een alcoholmatigingsbeleid sterk verschilt tussen verenigingen. Verenigingen met veel jonge leden lijken meer afhankelijk te zijn van alcoholverkoop aan deze doelgroep dan verenigingen met veel volwassen leden. Jonge leden worden gedacht naar de reguliere horeca te gaan als de prijzen van dranken in de kantine stijgen en bijna gelijk zijn aan de prijzen in de reguliere horeca. Volwassenen zijn minder gevoelig voor prijsverhogingen, zij voelen een paar cent meer of minder niet. Verenigingen met veel jonge leden zullen ook de meeste financiële gevolgen hebben van de leeftijdsverhoging van 16 naar 18 jaar.

Verder spelen de wedstrijd tijden en algemene openingstijden van de kantine een rol. Een vereniging waarbij de kantine op zaterdag altijd om 19.00 uur sluit heeft geen last van andere schenktijden in de nieuwe verordening. Een vereniging waarbij de laatste seniorenwedstrijd pas rond 21.30 uur is afgelopen en spelers gewend zijn daarna nog tot 24.00 uur te kunnen drinken, zal mogelijk wel bezwaar maken als schenken na 23.00 uur wordt verboden.

Stap 4: In gesprek met de vereniging

Na de algemene startbijeenkomst volgt een afspraak met de verenigingen om aan de slag te gaan met alcoholbeleid. Hiervoor wordt een overleg gepland met het bestuur of enkele bestuursleden van de vereniging, eventueel aangevuld met de eindverantwoordelijke voor de kantine. De twee belangrijkste doelen zijn:

- a) Gemeente en sportvereniging bespreken het huidige alcoholbeleid, inclusief alcoholbestuursreglement en de huisregels die hierin zijn opgenomen. De huisregels kunnen indien gewenst worden aangescherpt of uitgebreid met als doel om te komen tot het alcoholbeleid.
- b) Gemeente en sportvereniging maken uitvoeringsafspraken aan de hand van de Keuzelijst Uitvoeringsafspraken (bijlage 3), stap 4.

Mogelijke agendapunten voor overleg zijn:

1. Kennismaking
2. Informatie over jeugd en alcohol (draagvlak) en de inzet van de gemeente
3. Vraag naar het alcoholbestuursreglement en bespreking van de huisregels
4. Bespreking van een evt. toevoeging en aanscherping van de huisregels
5. Bespreking van de Keuzelijst om uitvoeringsafspraken te maken
6. Bespreking of evt. ondertekening van het convenant (bijlage 4)
7. Vervolgafspraken

De voorbeeldhuisregels (bijlage 2) en Keuzelijst Uitvoeringsafspraken (bijlage 3) kunnen vooraf worden gestuurd, als de vereniging duidelijk ermee aan de slag wil, bijvoorbeeld blijkend uit een convenant of contact tijdens de startbijeenkomst.

Is dit draagvlak er niet, kan het vooraf opsturen weerstand oproepen, omdat punt 2 - draagvlak en uitleg gemeentelijke inzet - nog niet is gebeurd. In dat geval is het beter de bijlagen uit te delen tijdens het gesprek en daar toe te lichten.

Natuurlijk is het handig dat verslaglegging gebeurt.

Alcoholbeleid

Na agendapunt 2, de informatie over jeugd en alcohol, volgt de bespreking van het beleid. Dat begint met het alcoholbestuursreglement en de daarin opgenomen huisregels van de vereniging. Het gaat niet om de beoordeling van dit bestuursreglement, dat is al gedaan door een collega van vergunningverlening. Naar aanleiding van het gesprek dat je nu voert met de verenigingen is het echter mogelijk dat de vereniging besluit om haar huisregels aan te vullen of aan te scherpen. Daarvoor kan bijlage 2 als inspiratiebron dienen. Het is belangrijk dat sportverenigingen zelf hun alcoholbeleid bepalen, dat gedragen wordt door bestuur en zij uitvoerbaar vinden.

Uitvoeringsafspraken

In het tweede deel van het gesprek met de sportvereniging wordt de Keuzelijst Uitvoeringsafspraken uit bijlage 3 doorlopen. De Keuzelijst bestaat uit activiteiten en maatregelen, waarmee een vereniging haar alcoholbeleid in praktijk brengt. Het bestuur bepaalt welke uitvoeringsafspraken zij kiest, wie verantwoordelijk is voor welke activiteit en op welke termijn de uitvoering plaatsvindt.

De uitvoeringsafspraken zijn voor verschillende doelgroepen:

1. Bestuursleden

2. Barvrijwilligers en personen die eindverantwoordelijk zijn voor de kantine
3. Jeugdcoaches, -trainers en -leiders
4. Leden van de vereniging
5. Ouders

Mogelijk hebben verenigingen ook verenigingsbeleid op thema's die gerelateerd zijn aan alcoholgebruik, zoals een jeugdplan of een plan voor een veilige vereniging. Het is goed om hier zo mogelijk bij aan te sluiten.

Het is praktisch om binnen sportverenigingen een duidelijke contactpersoon te hebben. Vaak zal dit een bestuurslid zijn. Deze contactpersoon kan ook het thema alcoholbeleid op de agenda zetten van reguliere overleggen van het bestuur en van andere commissies binnen de vereniging. Desgewenst kan een sportvereniging zelf ook een werkgroep rondom alcoholbeleid oprichten.

Maak zo nodig een tweede en verdere afspraken om het alcoholbeleid en de uitvoeringsafspraken (en evt. convenant) af te ronden.

Stap 5: Communicatie en PR

Stap 5, de communicatie en PR, kan kort worden samengevat: vooral doen!

De gemeente kan verenigingen ondersteunen in de PR binnen en buiten de vereniging. Voorbeelden van activiteiten die gelegenheid bieden voor publiciteit, bijvoorbeeld door een artikel op de gemeentepagina, persbericht of uitnodigen pers, zijn:

- De startbijeenkomst
- Bezoek van de wethouder aan een sportvereniging
- Ondertekening convenant
- De uitvoeringsafspraken van individuele verenigingen
- Activiteiten van de uitvoeringsafspraken die worden uitgevoerd.

De kunst is om communicatie en PR niet te vergeten.

Stap 6: Continueren en evalueren

Het is belangrijk dat het contact met de sportvereniging na de uitvoeringsafspraken en het evt. convenant een vervolg krijgen. De ervaring van andere gemeenten en projecten leert dat als de gemeente het contact helemaal verbreekt en geen input of materialen meer aanlevert, de aandacht voor het thema binnen de vereniging verzwakt.

Het is daarom belangrijk na te denken over de continuïteit. De vraag hoe continuïteit kan worden geregeld, kan allereerst aan de vereniging zelf worden voorgelegd.

De mogelijkheden voor de gemeente om sportverenigingen actief te houden:

- Plan een jaarlijks terugkerende afspraak met sportverenigingen.
- Laat verenigingen jaarlijks een korte vragenlijst invullen om te kijken hoe de uitvoering van de afspraken verloopt.
- Zet aandacht voor de voortgang van de uitvoeringsafspraken herhaaldelijk op de agenda van de sportraad of een andere gemeentelijk overleg met sportverenigingen.

Verder helpt ook:

- Stuur vier keer per jaar een artikel over het thema aan de redacties van de websites en de clubbladen.
- Organiseer of sluit aan bij een bijeenkomst over de nieuwe DHW en de verordening, met ook plaats op de agenda voor bespreking van de uitvoeringsafspraken.
- Maak de stand van zaken of resultaten van het project kenbaar via een digitale nieuwsbrief, gewone brief, email.
- Stuur informatie over dit onderwerp, bijvoorbeeld over beleidsontwikkelingen binnen de gemeente of over landelijke acties rond de verhoging naar 18 jaar.

Hierbij aansluitend, hoort de evaluatie: wanneer vindt deze plaats? De evaluatie vertelt de gemeenten en verenigingen of de doelen zijn behaald. Ook levert het input voor de bijstelling en de continuïteit van de uitvoeringsafspraken. De GGD kan adviseren over

gegevensverzameling voor de evaluatie en ondersteunen in de uitvoering van de evaluatie.

Bijlagen

Stappenplan alcoholbeleid en sportverenigingen in de praktijk

Bijlage 1	Wettelijke DHW-verplichtingen sportverenigingen
Bijlage 2	Voorbeeld huisregels
Bijlage 3	Keuzelijst Uitvoeringsafspraken
Bijlage 4	Voorbeeldconvenant
Bijlage 5	Achtergrondinformatie alcohol en sportverenigingen
Bijlage 6	Verantwoording voor totstandkoming stappenplan

Op basis van de Drank- en Horeca wet en de gemeentelijke verordening paracommercie zijn verenigingen verplicht om zich aan onderstaande richtlijnen te houden.

- De vereniging heeft een alcoholbestuursreglement 'alcohol in sportkantines'.
- De vereniging heeft een drank- en horecaverunning (op naam van vereniging).
- Op de momenten dat in de sportkantine alcoholhoudende drank wordt geschonken, is er altijd ofwel een leidinggevende aanwezig die in het bezit is van de verklaring Sociale Hygiëne ofwel een barvrijwilliger die een instructie verantwoord alkoholschenken (IVA) heeft gevolgd.
- Het bestuursreglement alcohol in sportkantines van de sportvereniging of een kopie hiervan is aanwezig in de sportkantine.
- Verkoop van alcoholhoudende drank aan personen jonger dan 16 jaar is verboden. *Per 1/1/2014: 18 jaar*
- Verkoop van sterke drank aan personen jonger dan 18 jaar is verboden.
- Leeftijdsgrenzen en schenktijden (in gemeentelijke verordening paracommercie vastgesteld) moeten zichtbaar in de kantine worden opgehangen.
- De verstrekker van alcohol dient bij de aspirant-koper de leeftijd vast te stellen, tenzij de aspirant-koper onmiskenbaar de vereiste leeftijd heeft bereikt.
- Geen alcoholhoudende drank wordt verstrekt als dit leidt tot verstoring van de openbare orde, veiligheid of zedelijkheid.
- Het is niet toegestaan alcoholhoudende drank te verstrekken aan personen die verkeren in kennelijke staat van dronkenschap.
- Het is verboden personen toe te laten in de kantine die verkeren in kennelijke staat van dronkenschap of onder invloed zijn van andere psychotrope stoffen (stoffen die leiden tot minder sterke lichamelijke afhankelijkheid dan verdovende middelen).
- Regulering prijsacties: afhankelijk van de gemeentelijke verordening.
- Bepanking happy hours: afhankelijk van de gemeentelijke verordening.
- Leeftijdsgrenzen en schenktijden: afhankelijk van de gemeentelijke verordening.

- Het is niet toegestaan in de kantine of elders op het terrein van de vereniging zelf meegebrachte alcoholhoudende drank te gebruiken;
- Het is niet toegestaan om in de kantine gekochte alcoholhoudende drank elders te gebruiken dan in de kantine of op het terras;
- Er wordt geen alcohol geschonken aan:
 - Jeugdleiders, trainers van jeugdelftallen en andere begeleiders van de jeugd tijdens de uitoefening van hun functie;
- Het bestuur wil voorkomen dat personen onder invloed van alcohol aan het verkeer deelnemen. Op basis daarvan kan de verstrekking van alcoholhoudende drank aan betreffende personen worden geweigerd;
- Het bestuur stimuleert het maken van BOB-afspraken en sluit aan op de slogan '100% Bob, 0% op'. Hierbij zijn de belangrijkste noties: 'Geen alcohol drinken als je nog moet rijden' en 'Maak als het kan een Bob-afpraak';
- Leidinggevenden en barvrijwilligers drinken geen alcohol gedurende hun bardienst;
- Leidinggevenden en barvrijwilligers drinken geen alcohol tijdens clubweekenden of – kampen voor de jeugd;
- Prijsacties die het gebruik van alcohol stimuleren, zoals 'happy hours', en 'meters bier' zijn in de kantine niet toegestaan;
- Het gebruik van alcoholvrije drank wordt gepromoot:
 - alcoholvrije drank wordt goedkoper aangeboden dan alcoholhoudende drank
 - prijzen van alcoholhoudende drank worden gelijk gemaakt aan de prijzen in de commerciële horeca;
- Personen die agressie of ander normafwijkend gedrag vertonen worden door de dienstdoende leidinggevende of barvrijwilliger uit de kantine verwijderd;
- De vereniging hanteert een gele- en rode kaart systeem. Een gele kaart is een waarschuwing voor een jongere die alcohol in zijn bezit heeft, een rode kaart bij een tweede keer. Sanctie:
- Beperkingen schenktijden:
 - Er wordt geen alcohol geschonken in de kantine bij een jeugdtoernooi of jeugdactiviteit
 - Er wordt geen alcohol geschonken aan B-jeugd;
- Het assortiment aan alcoholhoudende dranken wordt sober gehouden, door minder keuze per drank aan te bieden;
- Een ploegbeloning met een kratje bier wordt niet toegestaan.

	Wie van het bestuur?	Met wie?	Wanneer uitvoering?
Bestuur			
Bestuursleden kiezen een bestuurslid (alcohol-ambassadeur) als contactpersoon voor de leden en de gemeente als het om alcoholbeleid gaat			
<p>Het bestuur maakt het alcoholbeleid onder jonge en volwassen leden, jeugdleiders, trainers, coaches, barvrijwilligers en ouders:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bijeenkomsten, zie deze Keuzelijst. Ondersteuning van de Verslavingszorg of GGD is mogelijk. • standpunt over alcoholbeleid op de website • standpunt over alcoholbeleid in het kennismakingsboekje van de vereniging • artikel over alcohol in het clubblad 4x per jaar • artikel over alcohol op de website per jaar • op de ALV keert alcoholbeleid terug als agendapunt • tijdens de jaaropening keert alcoholbeleid terug als agendapunt • de huisregels hangen op opvallende plaatsen in de kantine 			
<p>Het bestuur draagt het beleid uit via promotiematerialen in de kantine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bordjes met schenktijden en leeftijdsgrenzen • posters en flyers • gadgets zoals frisviltjes, speciale spatels, bidons, petjes, T-shirts, waterflesjes met zelfontworpen logo <p>Promotiematerialen: via NOC*NSF, toolkit 'Drinken is geen sport'- www.nocnsf.nl/alcoholensport, de Verslavingszorginstantie en/of de GGD.</p>			
<p>Bestuursleden maken afspraken over het voorbeeld dat zij geven door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zelf geen alcohol te drinken tijdens jeugdactiviteiten • zelf geen alcohol te drinken als zij achter de bar staan • zelf geen alcohol te trakteren tijdens jeugdactiviteiten 			

<p>Bestuursleden maken afspraken over de handhaving en naleving van het alcoholbestuursreglement:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Volwassen leden spreken de barvrijwilligers aan als zij jongeren <16/18 jaar met alcohol zien • Volwassen leden spreken het bestuur/ de alcoholambassadeur aan als zij jongeren <16/18 jaar met alcohol zien • Het bestuur neemt contact met de ouders op als hun kind <16/18 jaar op de vereniging alcohol heeft gedronken • Een jongere die alcohol in zijn/haar bezit heeft krijgt een eerste waarschuwing (gele kaart) • Een jongere die voor de tweede keer alcohol in zijn/haar bezit heeft krijgt een rode kaart. Sanctie:..... 			
Barvrijwilligers			
<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur organiseert een (extra) IVA training voor alle (nieuwe) barvrijwilligers 			
<ul style="list-style-type: none"> • Tijdens reguliere overleggen met barvrijwilligers wordt gesproken over verantwoord alkoholschenken. Barvrijwilligers oefenen o.a. om te reageren op 'lastige' klanten en knelpunten worden besproken 			
<ul style="list-style-type: none"> • Als barvrijwilligers een mail ontvangen, staan daar bij herhaling de huisregels t.a.v. alcohol in 			
<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur en de eindverantwoordelijke voor de kantine introduceren gezonde alternatieven (bv. alcoholvrije cocktails, www.happydrinks.nl) 			
Coaches, trainers en jeugdleiders			
<p>Coaches, trainers en jeugdleiders maken afspraken over het voorbeeld dat zij geven door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • geen alcohol te drinken tijdens jeugdactiviteiten • geen alcohol te trakteren tijdens jeugdactiviteiten • het goede voorbeeld te geven als zij op de vereniging zijn 			
<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur organiseert een bijeenkomst voor coaches, trainers en jeugdleiders over het thema alcohol en het alcoholbeleid, inclusief uitvoeringsafspraken. 			

<ul style="list-style-type: none"> • Aan het begin van het seizoen wordt een voorlichting(sbijeenkomst) voor coaches of trainers georganiseerd over jongeren en alcohol, voorbeeldgedrag, het uitdragen van een eenduidige boodschap 			
Leden van de vereniging			
<ul style="list-style-type: none"> • Leden krijgen de regels over alcohol en gedrag op een heldere manier aangeboden bijvoorbeeld in een informatieboekje bij toetreding tot de vereniging of tijdens een jaaropening 			
<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur organiseert een bijeenkomst rondom het thema alcoholbeleid, voor alle leden 			
<ul style="list-style-type: none"> • 0% team: een team spreekt gezamenlijk af om een aantal weken geen alcohol te drinken. Hier wordt publiciteit aan gegeven binnen en buiten de vereniging 			
<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur introduceert 'BOB-in de sportkantine' en stimuleert dat volwassenen geen alcohol drinken als zij nog moeten rijden 			
Ouders			
<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur organiseert een bijeenkomst rondom het thema alcoholmatiging voor ouders, bijv. over het belang van een eenduidige boodschap en het verenigingsbeleid 			
<ul style="list-style-type: none"> • In het kennismakingsboekje van de vereniging wordt een samenvatting van het verenigingsbeleid en een opmerking over het standpunt van de vereniging rondom alcoholgebruik geplaatst 			
Sportfeesten			
<ul style="list-style-type: none"> • De vereniging stuurt een aankondiging van een sportfeest naar een mailinglijst van omliggende winkels. Winkeliers zijn dan extra alert, dit kan de kans op indrinken verkleinen 			
<ul style="list-style-type: none"> • De vereniging schenkt bij sportfeesten voor de jeugd onder de 18 jaar geen alcohol 			
<ul style="list-style-type: none"> • De vereniging hanteert bij sportfeesten voor jeugd en volwassenleden een stempelsysteem: verschillende kleuren stempels voor verschillende leeftijdscategorieën, hiervoor laten bezoekers hun ID zien (gebruik goede inkt!) 			

<ul style="list-style-type: none"> De vereniging legt bij sportfeesten een gastenlijst aan, met vermelding van de leeftijd 			
<ul style="list-style-type: none"> De vereniging neemt bij sportfeesten steekproefsgewijs een blaastest af bij binnenkomst 			
<ul style="list-style-type: none"> De vereniging brengt/stuurt jongeren die al alcohol hebben gedronken bij aankomst van een sportfeest naar huis 			
<ul style="list-style-type: none"> De vereniging maakt een plan om gasten te ontmoedigen met alcohol in de auto te stappen na afloop, in samenwerking met de wijkagent 			
<ul style="list-style-type: none"> De vereniging licht ouders van sportleden onder de 16 jaar in als er een feest is en wijzen op regels omtrent gedrag en alcohol, en verstrekt materiaal met risico's over alcohol. <i>Per 1/1/2014 18 jaar.</i> 			
<ul style="list-style-type: none"> De vereniging werkt ook tijdens feesten met het gele- en rode kaartsysteem 			
Aanvullende uitvoeringsafspraken			

Logo vereniging

Logo gemeente

Tegen alcohol onder de 18 zeggen we Nee, ook (naam sportvereniging) en (naam gemeente) doen mee!

Want:

- de jeugd drinkt te vaak te veel alcohol en begint daarmee ook te vroeg,
- de sportvereniging en de gemeente nemen in het tegengaan van jong alcoholgebruik beiden hun verantwoordelijkheid

De sportvereniging en de gemeente komen daarom het volgende overeen:

De vereniging:

1. start vanaf (datum) met de uitvoering van het alcoholbeleid van haar vereniging, zodat het bekend is en in de praktijk wordt gebracht (zie bijlage).
2. begint met de volgende activiteiten:
 -
 -
 -
3. evalueert en continueert haar beleid in het volgende seizoen.

De gemeente:

1. levert ondersteuning bij de beleidsontwikkeling en geeft voorbeelden, draaiboeken, gastsprekers
2. beloont....
3. bekostigt....

(plaats, datum)

(handtekening vereniging)

(handtekening gemeente)

Alcoholgebruik van jongeren nog steeds een probleem

Cijfers van het Peilstationonderzoek van het Trimbos-instituut (12-18 jaar) [1] en het EMOVO-onderzoek van de GGD [2] in klas 2 en 4 laten zien dat het alcoholgebruik van jongeren onder de 16 jaar afneemt, maar jongeren drinken nog steeds te jong, te veel, te vaak. En eenmaal 16 drinken zij al snel veel. Het is belangrijk dat jongeren overall dezelfde boodschap horen, op school, thuis en ook binnen de sportvereniging.

Alcoholgebruik in de sportkantine

Uit landelijk onderzoek [1] blijkt dat gemiddeld 11% van de jongeren alcohol in de sportkantine drinkt. Tussen de 16 en 18 jaar drinkt 27% van de jongens in de sportkantine. Er moet rekening mee gehouden worden dat het onderzoek plaats vond bij jongeren in het algemeen en niet specifiek bij jeugdleden van een sportvereniging.

Verkrijgbaarheid alcohol in de sportkantine

In het mysteryshoponderzoek in de regio's Achterhoek en Stedendriehoek hebben 15-jarige jongeren geprobeerd alcohol te kopen in onder andere sportkantines. De naleving van sportkantines was slechts 16% [3]. In 80% van de aankoop pogingen van de 15-jarigen werd niet gevraagd naar hun leeftijd of ID.

In landelijk mysteryshoponderzoek is in sportkantines slechts in 6% van de aankoop pogingen aan jongeren gevraagd om hun ID en in 4% van de pogingen werd alcoholverkoop aan hen geweigerd [4].

Belangrijke inkomstenbron voor sportverenigingen?

Onderzoek naar de inkomsten uit alcoholverkoop in sportkantines geven een verschillend beeld. Uit cijfers van het CBS uit 2003 bleek dat sportclubs gemiddeld 26% van hun inkomsten halen uit kantineverkopen. Voor voetbalclubs was dit gemiddeld 47% [5]. De verenigingsmonitor 2008 van het W.J.H. Mulier Instituut laat lagere percentages zien. Bij de onderzochte verenigingen is 13% van de inkomsten afkomstig van de kantine [6]. Deze monitor toont ook dat de totale kantineomzet zeer uiteenloopt tussen verenigingen, van minimaal 100 euro tot maximaal 350.000 euro. Ook het aandeel van de alcoholverkoop op de totale kantineomzet loopt sterk uiteen, dit varieert tussen de 0% en 90%. Gemiddeld bedraagt in dit onderzoek de omzet aan alcoholische dranken 40% van de totale omzet. Bij teamsporten en semi-individuele sporten is zowel de totale kantineomzet als de omzet uit alcoholische dranken hoger dan bij individuele sporten.

Literatuurverwijzingen

1. Verdurmen JE, e.a. Jeugd en riskantgedrag 2011. Kerngegevens uit het peilstation onderzoek scholieren. Trimbos Instituut, Utrecht, 2012.
2. Hoeven-Mulder HB, Pieterse GC, Bos-Oude Groeniger I. Gezondheid, welzijn en leefstijl in de regio Noord-Veluwe. Resultaten van E-MOVO 2011. GGD Noord- en Oost-Gelderland, Apeldoorn, 2012.
3. Nuchter Kenniscentrum Leeftijdsgrenzen, Nalevingsonderzoek in 12 gemeenten in de Achterhoek en Stedendriehoek, GGD Noord- en Oost-Gelderland, Apeldoorn, 2011
4. Hoof J en Krokke J. Alcoholverkoop aan jongeren. Een landelijk nalevingsonderzoek. Universiteit Twente, Twente, 2011.
5. Goossen R. Economie van de Sport. In: Rapportage sport 2006. Redactie: Breedveld K en Tiessen-Raaphorst A. Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2006.
6. Van Kalmthout J, de Jong M, Lucassen J. Verenigingsmonitor 2008. De stand van zaken bij sportverenigingen. W.J.H. Mulier Instituut, 's Hertogenbos, juni 2009.

Bijlage 6 Overzicht landelijke en regionale sportorganisaties

Naam	Contactgegevens	Doelstelling	Aandacht voor alcohol
Landelijk			
NOC* NSF Nederlands Olympisch Comité* Nederlandse Sport Federatie	www.nocnsf.nl/alcoholensport Papendallaan 60, Arnhem T 026-483 44 00 (algemeen)	NOC*NSF is de belangenorganisatie van de georganiseerde sport. Het is een federatie van sportbonden die samen staan voor een open, gezonde, aantrekkelijke, pluriforme en verantwoordelijke sportbranche, die toegankelijk is voor iedere Nederlander.	Op de website staat een pagina over verantwoord alcohol schenken in sportkantines. NOC*NSF biedt o.a. voorbeeld bestuursreglement, samenvatting belangrijkste wijzigingen DHW voor sportkantines, online IVA cursus, toolkit 'drinken is geen sport' (met gratis sticker voor schenktijden en leeftijdsgrenzen, artikel voor clubblad). Samen met KNVB, KNHB, KNKV, KNTBL heeft NOC*NSF de campagne 'BOB in sportkantine' georganiseerd.
		Conclusie: voor de bonden belangrijke partij rondom thema alcohol. Op de website is ondersteunend materiaal voor verenigingen te vinden. Niet lokaal actief.	
WOS Sport- werkgevers	www.sportwerkgever.nl Papendallaan 60, Arnhem T: 026 483 44 50 E: info@werkgeversindesport.nl	Werkgevers in de Sport (WOS) is een werkgeversvereniging die zich ten doel stelt de belangen van haar leden op het brede terrein van arbeidsverhoudingen te behartigen.	WOS biedt voor vrijwilligers van sportverenigingen de Sport Risico Inventarisatie en Evaluatie aan. In SportRie worden enkel wettelijke verplichtingen aangehaald zoals horecaverunning bij evenementen, glasegebruik op tribune en buiten de kantine, afspraken rondom rijden. Onder thema 'Vitaal' wordt aandacht gegeven aan de BRAVO-thema's, richting werknemers. In CAO-sport 2016 komt als doel dat organisaties een integraal gezondheidsbeleid opstellen voor hun werknemers.
		Conclusie: WSO richt zich op gezondheid van werknemers in formele sportorganisaties, ook de vrijwilligers. Niet de meest voor de hand liggende partner.	

<p>Stichting Nederlandse Sport Alliantie (NSA)</p> <p>(Samen- werking NCSU, NCS, NKS)</p>	<p>www.sportalliantie.nl</p> <p>Professor Bronkhorstlaan 10, Bilthoven T: 088 246 81 00 E: info@sportalliantie.nl</p>	<p>De NSA zet zich in voor een sport-, beweeg- en leefomgeving waarin je je veilig voelt, het leuk is, je jezelf kunt zijn en voor iedereen een plek is! Binnen verenigingen, in de wijk en op school.</p> <p>NSA is een zustervereniging van de 12 provinciale sportraden</p> <p>Conclusie: Geen directe partner</p>	<p>Contact gehad: de NSA houdt zich niet bezig met alcohol of de DHW omdat de uitvoering plaatselijk moet worden aangepakt.</p>
<p>Vereniging sport en gemeenten VSG</p>	<p>www.sportengemeenten.nl</p> <p>Nassaulaan 12, Den Haag T: 070 - 373 80 55 E: info@sportengemeenten.nl</p>	<p>Het beleidsveld sport is uitgegroeid tot sport en bewegen en vraagt om integraliteit in benadering c.q. verbinding met andere beleidsvelden; VSG ontsluit en verstrekt betrouwbare en actuele kennis en informatie.</p> <p>Conclusie: VSG voelt zich zelf nog geen partner rondom alcohol. Mogelijk liggen er wel kansen als de link met blessures en sportprestaties wordt gelegd.</p>	<p>Contact gehad: de VSG is niet met thema alcohol bezig is, o.a. omdat de invoering van de nieuwe DHW binnen gemeenten niet bij de afdeling 'sport en bewegen' ligt. De VSG richt zich meer op zaken als accommodatie en sport- en beweegaanbod. Verwijst ons door naar overkoepelende sportraden, provinciale sportorganisaties en naar NOC*NSF.</p> <p>VSG kan wel helpen om in contact te komen met gemeenten.</p>
<p>Sportkracht 12</p>	<p>www.sportkracht12.nl/content</p>	<p>Sportkracht12 is het landelijk loket van 12 provinciale sportorganisaties, die projecten lokaal uitvoeren op het gebied van sportbeleid, sportstimulering en gezondheid. Sportkracht12 wil een schakel tussen de landelijke en lokale sportwereld zijn.</p> <p>Conclusie: Geen interessante partner</p>	<p>Sportkracht 12 werkt via de provinciale sportorganisaties en is zelf niet uitvoerend. Geen informatie over alcohol op website.</p>

Provinciaal			
Gelderse sportfederatie (GSF)	www.geldersesportfederatie.nl/ www.gelderlandsportland.nl www.olympischnetwerkgelderland.nl	De Gelderse Sport Federatie coacht bedrijven, scholen, kinderopvangorganisaties, sportorganisaties en overheden op het gebied van sport en bewegen. De ambitie is om een gezonde en actieve leefstijl te bevorderen bij alle mensen door het creëren van een sportief en maatschappelijk beweegklimaat.	Op de website: Alcoholvoorlichting wordt gekoppeld aan de nationale sportweek. Aandacht voor alcoholgebruik in Gelderse sportmonitor
		Papendallaan 60, Arnhem T: 026-354 03 99 E: info@geldersesportfederatie.nl	GSF heeft nog geen/weinig aandacht voor alcohol. In andere provincies is de provinciale sportraad wel een belangrijke partner (Huis voor de Sport Groningen, sportservice Noord-Brabant). Er liggen hier mogelijk kansen.
Sport specifiek			
Voetbal KNVB landelijk	www.knvb.nl	Doelen: 1) namens alle amateur- en betaald voetbalverenigingen zorgdragen voor kwaliteit van voetbal 2) het stimuleren van de groei van de voetbalsport, voor ieder op zijn eigen (ambitie)niveau, op een maatschappelijk verantwoorde manier.	Website: Geen info m.b.t. alcohol.
		Conclusie: Alcohol is voor KNVB met name in beeld als het om orde & veiligheid gaat.	Contact gehad: de hoofdtaak van de KNVB is de ondersteuning van haar leden. Rondom het thema alcohol sluit de KNVB aan bij NOC*NSF. In juni 2007 is een ordemaatregel 'alcohol binnen de perken' ingevoerd.

Voetbal KNVB District Oost (Gelderland & Overijssel)	www.knvb.nl/contact/districten/oost Districtskantoor Oost: Keulenstraat 11, Deventer T: 0570 - 664242 E: oost-oc@knvb.nl (afdeling ondersteuning clubbesturen)	Provinciale verenigingsondersteuning	Contact gehad: district Oost heeft geen specifiek beleid hiervoor en zijn ook niet op de hoogte van de laatste ontwikkelingen. Verwijzen door naar de KNVB en NOC*NSF.
		Conclusie: District Oost doet nog weinig met alcohol, maar is wel interessante potentiële partner. KNVB-Rotterdam is bijv. nauw betrokken bij het alcoholproject van gemeente & GGD Rotterdam	District Oost kan wel contact leggen met voetbalverenigingen in de regio.
Hockey KNHB landelijk	www.knhb.nl Wattbaan 31-49, Nieuwegein T: 030- 7513 400 E: knhb@knhb.nl	De KNHB besteedt zowel zorg aan de topsport als de breedtesport. De KNHB voert een proactief beleid om tegemoet te komen aan alle hockeywensen en -behoeften van haar leden.	KNHB-website: Diverse documenten m.b.t. alcohol, veelal verwijzing naar NOC*NSF: - feiten over alcohol en sport (voorlichting) - checklist drank & horeca - info nieuwe DHW
Hockey KNHB District Oost- Nederland (Gelderland en Overijssel)	District Oost-Nederland Postadres: Blerickpad 5, Arnhem T: 026 – 3795317/ E: district-on@knhb.nl	Provinciale verenigingsondersteuning	Contact gehad: district Oost doet nu niks met het thema alcohol. Staat wel open voor vragen vanuit verenigingen rondom het thema. Ook als gemeenten/GGD met een goed programma komt is zij in principe bereid mee te werken aan een uitrol over de verenigingen.
		Conclusie: Bereid om mee te werken bij lokale/ regionale initiatieven	
Korfbal KNKV landelijk	www.knkv.nl Woudenbergseweg 56-58, Zeist T: 0343- 49 96 00	Doel: verhoging van het aantal leden dat met plezier en trots korfbalt. Korfbalbond en de aangesloten verenigingen willen breedte- en wedstrijdcorfbal op aantrekkelijke wijze aanbieden.	Website: Info over alcohol & wetgeving, verwijst naar NOC*NSF. Aandacht voor BOB-campagne in de kantine. Contact gehad: KNKV informeert haar leden over wijzigingen t.a.v. wet- en regelgeving. Er

		Conclusie: vooral gericht op ondersteuning bij wettelijke verplichtingen.	komen vanuit de verenigingen geen andere vragen rondom alcohol.
Korfbal KNKV District oost (Utrecht, Gelderland en Overijssel)	District Oost: verenigingsservice team www.oost.knvk.nl E: Portaal.oost@knkv.net	Provinciale verenigingsondersteuning Conclusie: bereidheid om mee te werken niet concreet ter sprake gekomen.	Contact gehad: het thema alcohol zou weinig actueel bij verenigingen zijn. Regio Oost is niet actief op dit thema. Meeste verenigingen hebben wel nodige flyers e.d. liggen.
Tennis KNLTB- landelijk	www.knltb.nl		Website: geen info over alcohol Geen contact gekregen.
Tennis KNLTB regio midden; District Gelderland	www.knltb.nl/cms/showpage.aspx?id=378 District Gelderland Koningsschot 32, Veenendaal Telefoon: 088-130 27 10	Provinciale verenigingsondersteuning	Geen contact gekregen.

Algemene conclusies met betrekking tot mogelijke samenwerking:

- NOC*NSF is het meest actief met het thema alcohol bezig. De sportbonden verwijzen voor informatie over alcohol allemaal naar het NOC*NSF.
- De KNVB is van de sportbonden het meest actief met het thema alcohol. Het onderwerp wordt geagendeerd als het gaat om orde/respect/ veiligheid.
- De districtskantoren van de KNVB, KNKV, KNHB en KNLTB brengen het thema alcohol tot dusver niet proactief onder de aandacht bij sportverenigingen, ze werken vraag gestuurd. De districtskantoren van de KNVB en de KNHB geven expliciet aan open te staan voor vragen van verenigingen rondom het thema alcohol en willen in principe meewerken aan uitrol en aan contactlegging.
- De Gelderse Sport Federatie richt zich op het stimuleren van sport- en bewegen en ziet alcohol nog niet als aandachtsgebied. In andere provincies zijn er wel goede ervaringen met de samenwerking met de provinciale sportraad rondom het thema alcoholmatiging.

Het onderzoek dat heeft geleid tot dit rapport is uitgevoerd in de periode 28 februari t/m 15 maart 2013. Het onderzoek is uitgevoerd in nauwe samenwerking met beleidsmedewerkers van de gemeente Ermelo. Dit betekent dat de beleidsnota's Volksgezondheid (Gezondheid dichterbij – Goed Bezig 2012-2015) en Sport en Bewegen (Sportvisie 2011-2015 – Sport in beweging) van de gemeente Ermelo/ regio Noord-Veluwe als startpunt hebben gediend voor de totstandkoming van het stappenplan.

Het onderzoek omvat een literatuurstudie en casestudies. De volgende gegevensbronnen zijn gebruikt voor het onderzoek:

- Analyse van best-practices: Via een zogenaamde sneeuwbalmethode zijn contacten gelegd met beleidsmedewerkers van gemeenten, projectleiders alcoholmatiging van GGD-en en preventiemedewerkers van verslavingszorgorganisaties. Telefonische interviews hebben plaatsgevonden en rapportages zijn bestudeerd totdat informatieverzadiging optrad.
- Interviews met sportverenigingen: Met korfbalvereniging Dindio en voetbalvereniging DVS 33 uit Ermelo heeft een diepte-interview plaatsgevonden. Daarnaast hebben telefonische interviews plaatsgevonden met korfbalvereniging De Meeuwen (Putten) en atletiekvereniging Athlos (Harderwijk).
- Inventarisatie van landelijke en provinciale sportorganisaties: De websites van landelijke en provinciale sportorganisaties zijn bezocht om te kijken of informatie over het thema alcohol te vinden is. Vervolgens is telefonisch en/of per email navraag gedaan over de mate waarin de organisatie activiteiten ontplooit rondom het thema alcohol(matiging).
- Literatuurstudie: Diverse (onderzoeks)rapporten op het gebied van de Drank- en Horecawet, kantine-inkomsten, alkoholschenkbeleid en alcoholmatiging zijn geraadpleegd.

Het stappenplan is in concept voorgelegd aan de gemeenten Ermelo, Elburg, Epe, Harderwijk, Heerde, Lochem, Nunspeet, Oldebroek, Oost Gelre, Oude IJsselstreek en Putten en aan verslavingszorginstellingen Tactus en IrisZorg. Vervolgens is het concept aangepast.

Geraadpleegde literatuur

Onderzoeksrapporten alcoholmatiging en sport

Bieleman A, Cruize B, Zimmerman C. Monitor alcoholverstrekking jongeren 2011.

Naleving leeftijdsgrenzen 16 en 18 jaar Drank- en Horecawet: tweejaarlijkse metingen 1999-2011. IntraVal: Groningen/ Rotterdam, 2012.

Bouwmeester S. Alcoholbeleid bij sportkantines. GGD Gelre-IJssel, februari 2007.

Franken F, de Greeff J, Mulder J. Het alcoholbeleid bij Amsterdamse sportverenigingen. Een onderzoek naar de problematiek, knelpunten en oplossingen omtrent het alcoholbeleid bij Amsterdamse sportverenigingen. Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid, Utrecht, 2012.

Hoeven-Mulder HB, Pieterse GC, Bos-Oude Groeniger I. Gezondheid, welzijn en leefstijl in de regio Noord-Veluwe. Resultaten van E-MOVO 2011. GGD Noord- en Oost-Gelderland, Apeldoorn, 2012.

Hoof J en Krokké J. Alcoholverkoop aan jongeren. Een landelijk nalevingsonderzoek. Universiteit Twente, Twente, 2011.

Jansen L en Korte M. Alcoholpreventie binnen sportverenigingen. Christelijk Hogeschool Windesheim, Zwolle, december 2011.

Kleverkamp A, de Vogel M, Zwager C, Sloog J. Alcohol en opvoeding. Ik drink, drink jij? Alcoholpreventiebeleid binnen sportverenigingen in de gemeente Hardenberg. Christelijk Hogeschool Windesheim, Zwolle, juni 2012.

Lameris I. Evaluatierapport van het deelproject 'Versterking ondersteuning sportverenigingen bij aanpak riskant alcoholgebruik jeugd in de Gooi- en Vechtstreek'. Samen aan slag, oktober 2010.

Pieper M, Joosten BJ. Alcoholmatiging Jeugd in de Achterhoek. Opvattingen van ouders over alcohol en alcoholbeleid in het algemeen en binnen de sportvereniging. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, maart 2008.

Risselada A, Schoenmakers T, Wits E. De derde helft? Alcoholgebruik van jongeren op sportverenigingen. IVO, Rotterdam, december 2008.

van der Meer E, Van Bergen A. Onderzoek naar alcoholbeleid binnen sportverenigingen in Utrecht. GG & GD Utrecht, Utrecht, maart 2011.

van der Meer E, Schreurs H. Sport en Alcohol. Een half jaar convenant: hoe zetten Utrechtse sportverenigingen in op verantwoord alcoholgebruik? GG & GD Utrecht, Utrecht, september 2011.

van der Meer E. Sport en alcohol. Tussentijdse evaluatie: Eén jaar convenant. GG & GD Utrecht, Utrecht, juni 2012.

Verdurmen JE, e.a. Jeugd en riskantgedrag 2011. Kerngegevens uit het peilstationonderzoek scholieren. Trimbos-instituut, Utrecht, 2012.

Projectdocumenten alcoholmatiging en sport.

IrisZorg. Handleiding alcoholmatiging sportverenigingen. Niks mis met fris. Regio Rivierenland. Juni 2009.

Programma drugs & alcohol. Winst op talentontwikkeling, veiligheid en gezondheid. Gemeente Rotterdam, maart 2012.

Laat je niet flessen. Verbeterplan naleving sportkantines. Februari 2009.

Polyground. Projectdossier Drank- en Horecawet 2013. Eindhoven, september 2012.

Wees cool, blijf (bij) fris. Actieplan aanpak (overmatig) alcoholgebruik jongeren 2011-2013. Gemeente Stadskanaal. September 2011.

Overige publicaties

Goossen R. Economie van de Sport. In: Rapportage sport 2006. Redactie: Breedveld K en Tiessen-Raaphorst A. Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2006.

Van Kalmthout J, de Jong M, Lucassen J. Verenigingsmonitor 2008. De stand van zaken bij sportverenigingen. W.J.H. Mulier Instituut, 's Hertogenbosch, juni 2009.

Van Kalmthout J. Gezonde sportkantine? Verkenning bij sportbestuurders. Mulier Instituut, Utrecht, maart 2012.

Van Ginneken S, Mulder J, Van Zoest F (redactie). Modelverordening Drank- en Horecawet. Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP). Oktober 2012.

KNVB. Alcohol binnen de perken. Ordemaatregel: verkoop en gebruik alleen in clubgebouw. Juni 2007.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Handreiking Drank- en Horecawet. Den Haag. Juni 2012. Publicatienummer v43-611457.

STAP, Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid. Alcohol en sportsponsoring: Hoe sterk verweven? Utrecht, april 2009.

Tiessen-Raaphorst A en Breedveld K. Een gele kaart voor sport. Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2007.

Interessante websites:

NOC*NSF, Alcohol en Sport. <http://www.nocnsf.nl/alcoholensport>

Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit, Expertisecentrum handhaving DHW
<http://www.handhavingdhw.nl>

Trimbos-instituut, www.alcoholinfo.nl